

## XXVI. PÜSPÖKI JELENTÉS

1947. november 20.



Ravasz László Pap Lászlóval (Ravasz bal oldalán) mint a Magyarországi Ökumenikus Újjáépítési Bizottság elnökével és a bizottság más tagjaival valamikor 1946-ban vagy 47-ben – „Helyesen cselekszik egyházkerületünk, ha köszönetét és háláját nemcsak az adományozó testvéreknek fejezi ki, hanem azoknak is, akik idehaza az igazgatás és a szétosztás rendkívül nehéz munkáját végezték. Gondolok első rendben Dr. Pap Lászlóra és munkatársaira...”

## Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés!

Amint feljöttünk a szépen kijavított székházba, ahol mindnyájunkat ismét rend és tisztaság fogad, még az a csalóka érzés is átsuhanhatott rajtunk, hogy rossz álom volt mindaz, amibe majdnem tíz év óta rohantunk, elmerültünk, fuldokoltunk s valahogy ismét partra vánszorogtunk. Itt azonban a megváltozott világ kőkemény problémái várnak s nagyon hamar átlátjuk, hogy összes szellemi és erkölcsi erőnk megfeszítésére van szükségünk, hogy talpra álljunk. Lássunk hát neki.

## Búcsúzás

Csak egy pár szót a magam gyászáról. Az egyházmegyei gyűléseken elhangzott a feleségem neve, amint az atyák és testvérek megemlékeztek róla és megáldották. Életében tartotta a kempistamási szót: ama nesciri<sup>1</sup> s most is úgy úszott végig Dunamellék emlékezetének kék taván, mint a hattyú, aki eltűnik, de hátrahagy mindnyájunk szívében egy drága éneket. Köszönöm a megemlékezést és testvéri részvétet.

Váratlanul hunyt el *Gilicze Sándor*. Halkszavú, csendes, szelíd ember volt. Egy idő óta még halkabbá vált s szelídségébe el nem panasztolt fájdalmak szövődtek bele. Még szeptember 24-én esperesi jelentését ezzel az idézettel végzi be:

*Én Istenem, én hangszerkészítóm!  
És legfőbb mesterem!  
Te tudod: mindig jót akartam,  
Ne hagyj el engemet.  
Ha másképp nem lehettem a Tiéd:  
Az örökkévalóság szírtfalához  
Vágd hozzá méltó haragodban  
Méltatlan hangszered!*

Két nap múlva a hangszer összetörve örökre elnémult. De csak idelelni. Isten, aki az ő nagy zenekarában idelelni is felhasználta, hogy tiszta és meleg hangjával fokozza az ő nagy zenedrámájának, az életnek együttesét, odafenn egy dicsőségesebb szimfóniában: az idvezült lelkek karában új ének mondásával bízva meg. Szerettük, megbecsültük, siratjuk és emlékezetét áldjuk.

Elköltözött az élők közül *Debreczeni Sándor* egyházkerületi tanácsbíró. Három évig volt az egyházkerület ügyésze. Tudását, önzetlenségét nem tudtuk sem megköszönni, sem meghálálni. Álljon itt róla a gyászjelentés jellemzése: „egyéniességét és életművét magasrendű erkölcsi elvek szerint öntudatosan és következetesen alakította. Legfőbb jónak a szabad és független emberi szellemet tartotta, amely értékét önmagában, belső minőségében hordja. A jogot azért szerette és művelte, mert erkölcsi törvények uralmát lehet vele biztosítani. Gazdasági kérdésekkel azért foglalkozott, hogy az anyagi javakat a szellem szolgálatába rendelje, szépséget és jóságot termeljen belőle. Határozott és súlyos egyéniessége tele volt gyengédséggel, figyelemmel, lovagiassággal s lénye legmélyéről tiszta és jó érzések meleg forrásai fakadtak fel.”

*Vargha Gyuláné Szász Polixéna* úrnő, néhai Szász Károly püspökünk leánya, kit Isten azzal bízott meg, hogy nemzedékének legjelentékenyebb asszony-evangélistája legyen s ezenkívül költői tehetségét lelki énekek fordításában Krisztus dicsőségére ajánlja fel, 85 éves korában megtért Urához, kinek egy életen át hűséges bizonyosságtevője volt.

<sup>1</sup> Szeress ismeretlenségben maradni

Elvesztettük *Csűrös István*-t is s ez a veszteség kikívánkozik egyik gimnáziumunk veszteséglistájáról. Nevelői egyénisége, pásztori karizmája, sugárzó bölcsesége a kedves mesemondót egy egész nemzedék nevelőjévé és sok lélek evangélizátorává tette. Feljegyezzük *Lombos Alfréd* bonyhádi, *Kósa Ferenc* gyönki, *ifj. Nagy Ákos* nagyvátyi, *Kiss Géza* kákicsi, *Dr. Nagy Gyula* pátkai, *Herczegh László* őrszentmiklósi, *Aszalós Gyula* luzsoki, *Tóth Kálmán*, *Gál László*, *Halász István*, *Bódis Lajos* ny. lelkészek nevét, kik földi vándorlásukból már hazaérkeztek. Imádjuk Istent gazdagságáért, hogy annyiféle lélek által annyiféle módon közli üzenetét és viszi végbe akaratát.

A testvér evangélikus egyházat az idén nagy veszteség érte. Elhunyt *Raffay Sándor* bányakerületi püspök, a magyar közélet oszlopembere, az evangéliumi világosságnak egyik legszínesebb és legerősebb lángja. Székely vérből eredőnek vallotta magát, akit Cegléd földje nevelt testben és lélekben vas-emberré. Egyenletesen, biztosan gördült tova szép pályáján, mint egy útrakelt hegykolosszus; aki azonban közelébe férközött, látta, hogy ebből a hegykolosszusból nemcsak komoly erő öntudata, hanem aranyszínű derű is árad s a hűvös mélységek és napsütötte tetők között sok tarka virág pompája virul. Bénán is bajnok volt, betegen is munkásabb, mint az egészségesek s mikor visszavonult az utolsó évek nagy magánosságába az Újszövetség üzenetét szólaltatta meg ízes, zengő, színes magyar nyelven. A dunamelléki egyházkerület meghatottan búcsúzik *Raffay Sándortól* a jó barától és erős bajtárstól.

Két elköltözött holland barátunktól kell még megemlékeznem *Dr. Colijn Henrik* az egyik. *Politikus* volt: Hollandiának kétszer miniszterelnöke, többször szakminisztere, a református politikai párt főtitkára, majd Kuyper halála után vezére. *Közgazda* volt: a Batáviai Petroleum Társaság igazgatója, a Genfi Közgazdasági Világkonferencia tagja s a Népszövetség Közgazdasági bizottságának alelnöke. Mindenek felett azonban *hívő református ember*, az Isten ígéjével élő és Krisztusnak engedelmeskedő alázatos keresztyén. Nemzetének ebben az emberöltőben kétségtelenül legnagyobb fia. A magyar kálvinizmussal Sebestyén Jenő útján a legbensőbb barátságot tartotta. Meg is látogatott minket s hatalmas előadásokat tartott a kálvinizmus és politika címen. Német internáltságban halt meg 1944 őszén. Annak a puritanizmusnak, mint élő történelmi erőnek volt kései megtestesítője, mely a szentírás kálvini értelmezésével a brit és északamerikai gazdasági, politikai és erkölcsi világhatalom megteremtéséből az oroszlanrészt vette ki.

Nagy barátunk volt *Stirum-Limburg* Comelia grófnő is. Vagyonát a kálvinizmus szolgálatában sáfárkodta el. Magyarországon is sok könnyet letörölt. Arnheimben megépítette országa legszebb leányiskoláját. A háború felgyújtotta ezt az épületet. Őt ápolónője súlyos betegen kimentette a tűzből, de a tomboló ostromban végig kellett néznie, mint lett a lángok martaléka élete gyönyörű alkotása. Két nap múlva meghalt. Vele eltűnt egy történelmi típus: a dúsgazdag arisztokrata nő, aki egész életét, minden anyagi és szellemi erejét a kálvinizmus szolgálatára áldozta.

### Köszöntés

Szívből köszöntjük a tolnai egyházmegye gondnokát *Gaal Dezső* testvérünket. Váralmástól Szekszárdig hosszú az út s ezen a hosszú úton érkezett meg hozzánk *Gaal Dezső*. Útközben Isten ujja mintázta s a szülői ház örökségéből, ebből a jó materiából, elkészítette a nekünkvaló ajándékot.

Nagy öröme szolgál az egész magyar református egyháznak, hogy a konventi missziói bizottság előadói tisztét *Makkai Sándor dr.* vállalta el. Az ő hatásköre, az előtte megnyíló lehetőség, az a hatás, amit a református egyház lelki életére közvetve gyakorolhat, valójában nagyobb, mint a püspököké, akiket sokszor anyagi, jogi, igazgatási és társadalmi feladatok vonnak el a tiszta pásztori és missziói munkától. Bizalommal köszöntjük s munkájára Isten áldását kérjük.

Itt jelentem be, hogy a Dunamelléki Egyházkerület Nőszövetségének elnöki székét *Zsindelyné Tüdős Klára* foglalta el, akit a most megalakult Országos Nőszövetség első országos elnökének is megválasztott. Midőn őt a Dunamelléki egyházkerület atyáinak és véneinek bizalmába és segítő szeretetébe ajánlom, bizonyágot teszek arról, hogy hívő egyéniségében, páratlan leleményességében, ihletni és dolgozni egyformán tudó vezetőképességében Isten e nemzedék számára nagy ajándékot rejtett el s felelősek vagyunk arról, hogy ezzel az ajándékkal hálás szívvel éljünk.

A testvér evangélikus egyház bányai kerületének felügyelő székét *Vladár Gábor* a nagy magyar jogász és törvényalkotó foglalta el. Az egyházi életben való teljes bekapcsolódása az egész magyar protestantizmusra nagy nyereség. Szívből köszöntjük s Isten megsegítő Szentlelkét kérjük számára.

### Egyetemes keresztyénség

Kenneth Scott Latourette, yalei professzornak most jelent meg hét kötetes nagy egyháztörténeti munkája: *A History of the Expansion of Christianity*.<sup>2</sup> Ebben azt a meglepő megállapítást közli, hogy a keresztyénség még ifjú éveit éli. Belső dinamikája szakadatlanul nő s legragyogóbb eredményeket a XIX. és XX. században érte el, nagyobbakat, mint az eddigi kétezer év bármely századában. Rámutat, hogy a keresztyénség, az egész földkerekség legrégebb, legnagyobb, legelevenebb szellemi hatalma, független minden kultúrától, bár a legnagyobb műveltségképző erő; független minden politikai rendszertől, bár a legegységesebb világnézet és független minden impériumtól, bár maga élő erkölcsi királyság. Megosztottsága látszólagos, egysége a valóság. Egyetlenegy ponton fenyegeti veszedelem, ha tagjai eltávolodnak az egyház Urától, az Élet Fejedelmétől, az Úr Jézus Krisztustól. Mindaddig, míg az egyházak a maguk lényegét a Jézus Krisztusba vetett hitben és az ő törvényének való engedelmeségben ismerik fel, s mindaddig, míg ebben a hitben megállanak és az engedelmeségben példaadóan előre mennek, a Krisztus egyházának egysége mindenféle theologiai és egyházpolitikai pörpatvar és meghasonlás ellenére megingathatatlanul fennáll. Ezért az egyháznak legfőbb gondja az legyen, hogy a hitben épüljön és a szolgálatban gyarapodjék. Ezt célozza az Ökumené név alatt ismerős mozgalom, a szervezés alatt álló „Egyházak Világtanácsa”, amely a jövő év augusztusában Amsterdamban tartja első világszínját. Addig is azonban ihleti és nagyrészt lebonyolítja a keresztyén világnak azt a nagy szeretetmunkáját, amely a háború borzalmas sebeinek gyógyításával foglalkozik. Nem ismerünk a világtörténelemben nagyobb jótékonyági vállalkozást, mint ez a szeretetmunka. Szomorú kiváltságunk, hogy ez a szeretetmunka Magyarországon a jövő évben sem szűnik meg. Pedig már sok olyan ország, amely eleinte segélyt elfogadó ország volt, a rend helyreálltával másokat segélyező orszaggá vált. Pap László főtitkár jelentése szerint egy év alatt 1,400.000 svájci frank pénzadomány és körülbelül 9,000.000.- forint értékű szeretetadomány érkezett a magyar protestantizmus felsegélyezésére. Jól esett látnom az egyházmegyék jelentéséből a testvéri hálának és köszönetnek sok megható kifejezést, melyet a dunamelléki egyházkerület egybefoglal, saját szavával megerősít s Istent dicsérve küldi el mindazokhoz, akik Pál apostol szerint „az adakozás jótéteményébe magukat befogadták”. Mennyi esett ebből a Dunamellékre? Az adományok 72%-a a református egyházat illeti. Ebből körülbelül 24–25% esik a dunamelléki egyházkerületre. Átszámítva az értékeket a Dunamellék összesen 2,500.000 forint segélyben részesülhetett. Bizonyára nagyobb zajt ütött volna, ha egyházkerületünk ezt a két és félmillió forintot egyszerre, egy összegben kapta volna meg. De a segítség hatékonyságán nem változtat az, hogy a legnagyobb szükségletek finom hajszálcsovein szinte észrevétlenül szívódott fel ez a táplálék. Helye-

2 A keresztyénség terjedésének története



sen cselekszik egyházkerületünk, ha köszönetét és háláját nemcsak az adományozó testvéreknek fejezi ki, hanem azoknak is, akik idehaza az igazgatás és a szétosztás rendkívül nehéz munkáját végezték. Gondolok első renden Dr. Pap Lászlóra és munkatársaira és a dunamelléki egyházkerület segélyelosztó bizottságának előadójára: Dr. Domján Jánosra.

Az amsterdami zsinatra egyetemes egyházunk megnevezte a kiküldötteit. A kiküldötteket egybe fogom hívni és hozzálátunk az előkészület munkájához. Ennek egyik része az, hogy pásztorlevéllel fordulunk egyházunk összes gyülekezeteihez, kérve az amsterdami zsinat számára érdeklődését, imádságát és segítségét. Immár 140 egyházban rendszeresen imádkoznak az amsterdami zsinatért s hosszú előadássorozatok, egymásután megjelenő könyvek dolgozzák fel a világzsinat roppant gondolatanyagát. A magyar református egyház is megtette e téren eddig a magáét, de szükséges, hogy a nagy dátum közeledtével a gyülekezetek figyelme sokkal nagyobb érdeklődéssel forduljon századunk legnagyobb egyháztörténelmi eseménye felé. A részvétel nem nagy, de mégis elég tetemes költségeit nem szeretném a konventi kulcs szerint háritani át az egyházkerületekre. Azt szeretném, ha a hívek perselyadományából gyűlne össze az az összeg, amelyre szükségünk van s amelyről pontos költségvetést készítünk, mielőtt a gyülekezetekhez fordulnánk. Kérem lelkipásztortársaimat, fogadják szívükbe ezt a nagy ügyet s lelkesen képviseljék presbitériumok és a gyülekezetek színe előtt.

### Magyar keresztyénség

Vezető politikusok nyilatkozata és a köztapasztalás által igazolt szükséglet egykép azt jelzi, hogy az új rendben az egyház és az államvezetés viszonyának megbeszélése és elrendezése szükségessé válik. Ez a rendezés nem lehet egy-két alaptörvény egy-két rendelkezése körüli vita, vagy megegyezés. Ez a magyar köztársaság és a magyar keresztyénség egymáshoz való viszonyának tisztázását jelenti. Látunk kell tehát mindnyájunknak, hogy nem egyes egyházak állanak szembe, mint tárgyaló felek, egyes kormányokkal, hanem az új magyar állam, mint az ezeréves magyar államiság legfrissebb alakulata, szabályozza viszonyát az ezeréves magyar keresztyénséghez. Kétségtelen dolog, hogy e rendezésnél az egyházaknak egymástól különböző, vagy egymással ellentétes dogmatikája jelentkezni fog, de ez nem változtat azon a tényen, hogy a keresztyén egyház, mint a Krisztus királysága alatt álló lelki és történelmi közösség, helyezkedik el az új magyar államrendben. Ezt az egyetemes érdeketséget, egzisztenciális összefüggést minden egyháznak éreznie kell s a tárgyalás kezdetén íratlan alaptörvényként szívünkbe kell vésnünk egy megcsúfolhatatlan lelki szolidaritást.

Ez a lelki szolidaritás az evangélikus egyházzal még szorosabbra kapcsol minket. Bár az evangélikus egyház tanítása az állam lényegéről és az egyházakról némileg más, mint a reformátusé, tudunk kell mind a kettőnknek, hogy csak együtt állhatunk meg. De azt is jelentenem kell, hogy a római katolikus egyházzal is megértő együttműködés fűz össze minden olyan kérdésben, amely a magyar keresztyén egyházak egyetemét érdekli.

Már most felajánlhatjuk legmesszebbmenő támogatásunkat az úgynevezett kis vagy szabad egyházaknak arra, hogy törvényükből a bevett és elismert egyházak közötti különböztetés, a gyakorlatból pedig az elismert, a túrt és a nem túrt felekezetek közötti különböző bánásmód egyszersmindenkorra kiküszöbölődjék. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ezzel a történelmi egyházak közjogi birtokállományát, amelyet vagy ezeréves fejlődés, vagy nemzetközi békeszerződések és kiegyezésszámba menő alaptörvények hoztak létre, az egyesületi életforma laza bizonytalanságára leszállítani engednénk.

### A zsinat

Ennek az évnek nagy egyházi eseménye volt a zsinat. Minden választott tagja lemondott, hogy a zsinat megújulhasson. Az egyházkerületi elnökség a legmesszebbmenő előzékenységgel igyekezett azon, hogy olyan komoly, hívő református férfiak is bekerüljenek a zsinatba, akik eddig az egyház igazgatási életében nem vettek részt. Természetesen ezekért nem lehetett kihagyni olyan érdemes férfiakat, akik az egyház lelki életében és igazgatásában egyaránt eredményes és szép munkát végeztek. Újra világossá lett, hogy a presbitériumok szabad és tiszta választásban szavaznak, de nemcsak, hogy nem utasítják el, sőt egyenesen kéri az egyház felelős vezetőinek irányító véleményét, különösen ismeretlen, de egyébként értékes férfiak megválasztásánál. Addig, amíg a jelenlegi választási rendszer áll fenn, vagyis a presbitériumok szavaznak, ez a véleménymondás nélkülözhetetlenül szükséges, mert különben éppen az ellenkezőjét érzük el annak, amit akarunk. Ha azonban valaki a jelenlegi választási rendszernél alkalmasabbat tud, ne késlekedjék általánosságban mennydörgő kritikáját konkrét javaslattal alátámasztani.

### Egyháztagság

Egyébként szeretném, ha az egyházi közéletben a kritika elvszerű lenne és nagyobb felelősséggel járna. A felelőtlen kritika idézi elé azt a ködöt, amely a méreteket és távlatokat meghamisítja, azt a légkört, ami általános bizonytalanságot és gyanakodást ébreszt és azt a személyi elfogultságot, ami minden kérdés mögött hatalmi, politikai, egyházpolitikai érdekeket szimatol. Így történhetett meg az, hogy az egyháztagság kérdésében annyi tájékozatlansággal, értetlenséggel találkoztunk, amennyit ritkán látott a református egyház. Most, amikor minden ember politikai pártállását riktó jelvényekkel vallja és igazolja; ma, amikor az egyház olyan harcok előtt áll, amelyeket csak teljes lelki egységben vívhat meg; ma, amikor a magyar református egyház megkeresztelt és megkonfirmált tagjaitól a történelmi idő komolyságában megkérdi: református vagy-e?, ma, amikor a háború okozta abuzus miatt az egyház választóinak névjegyzéke nagy százalékban vitathatóvá vált s ha azt nem akarjuk, hogy az egyház sorsát intéző választó közönség között többségre jussanak azok, akik az egyház Úrával ellenkező gyakorlatot akarnak követni s ez csak az által érhető el, ha az egyház újra összefogja a hitet megvallani kész tagjait, tehát legértékesebb gyermekeit s mindezek elérésére azt a kérdést teszi fel, amit Jézus Péterhez intézett: szeretsz-e engemet? a kotnyeletek, a gyanakodók, a felettébb bölcsék, emitt a hagyomány, amott a reform táborából nem azt felelik: te tudod, hogy szeretlek téged; hanem pörölni kezdenek, miért kérded?, sértő ez a kérdés, nem időszerű, felesleges, pápistas, pietistas, hitetlen, vagy bármi más, csak nem református. A tény pedig az, hogy ahol a gyülekezet vezetőségében, lelkipásztorában, főgondnokában elegendő lélek, értelem és bizalom lakozott, ott mindenütt a kérdés feltevése alkalom volt egy bátor és örvendező hitvallásra, annak a nagy lelki ajándéknak a boldog tudatában, hogy hála Istennek, az evangélium szerint megtisztított egyháznak vagyunk a tagjai s ebben az egyházban akarunk élni és meghalni. Ahol a tagsági nyilatkozat megtételével aláírásával és beadásával komoly nehézségek vannak, mindenütt arra kell következtetnünk, hogy a felelős vezetők nem állottak hivatásuk magaslatán.

A magyar református egyház lelki megújulása még sok hasonló helyzet elé állít. Nemsokára jön az énekes könyv mellett a döntés. Azután lesz istentiszteleti rendtartási reform; lehet, hogy gyökerelesen átalakul a gyülekezetek háztartása is. Sok egyházközség más egyházközséggel társul, nagy egyházközségek megoszlanak; a presbiteri és lelkipásztori tisztség spirituális minősége és minősítettsége gyorsan emelkedni fog. Mindezt csak úgy lehet végrehajtani, ha az egyház hivatalos és felelős vezetői a lelkipásztorok és presbiterek között kialakul a hittel és bizalommal telített imádság- és munkakö-

zösség s azokat a próbálkozásokat, amelyek politikai értelmetlenségéből a Szentlélek munkáját megsabotálni akarják, az egyházi közvélemény parancsoló egyértelműséggel hallgattatja el.

### Sajtó

Egyházi sajtónk ügye egyik legégetőbb problémánk. A világi sajtó ma az egyházzal szemben legjobb esetben teljesen közömbös. Mindenki tudja, hogy a hallgatás sokszor többet mond, mint a beszéd. Az egyház nem tudja tájékoztatni híveit legfontosabb ügyeiről, arról pedig, hogy mást tájékoztasson, nem is beszélhetünk. Az egyház vezetői elszigetelődnek, szolgálatukról azoknak sincs tudomásuk, akiknek érdekében lelküket elégetik. Ott, ahol a református egyház felemelt fővel állhat a közvélemény előtt, a legsúlyosabb mulasztási bűnök miatt elmarasztaltatik. Ha pedig valaki természeténél fogva nem közlékeny és irtózik az expektorációtól<sup>3</sup>, sokszor még legközvetlenebb munkatársai előtt is élő titokként jár-kele s lassanként rá kezd üledni a mások bűneiért és mulasztásaiért való közhibáztatás. Nagy nyomorúságok idején az emberek bűnbakot szoktak keresni, mert magyarázatát akarják adni az egyébként érthetetlen bajoknak. Így esik meg, hogy felelős vezetők váratlanul és értelmetlenül olyan vádakot kénytelenek elhordozni, amelyeknek éppen ellenkezője az igaz. De ez még a kisebb baj. Felelős állásban lévő ember köteles ezzel számolni. A nagyobb baj az, hogy a hívek széles rétege, a gyengehitű és másodkézből élő lelkek óriás serege egyházától, sőt az egyház Királyától távolodik el, azért, mert az igaztalanul hamis színben feltüntetett szolgák iránt elhidegedett. S még ennél is nagyobb baj az, hogy megfelelő sajtó nélkül ma már nem teljes a Jézus Krisztus örvendetes üzenetének az emberekhez való továbbítása. Tegyetek tanítványokká minden népeket, ez a nagy Ige magában foglalja az egyházi sajtó parancsát is. Mondanom sem kell, mennyire elítélem, mikor ezt a nagy szükségletet olyan vállalkozás kívánja kielégíteni, amelyhez az Élet Fejedelmének semmi köze. Magunknak kell gondoskodni olyan orgánuról, nem is egyről, amely egyházi munkásaink és híveink tájékoztatását illetékesen és igazán oldja meg. Kell egy folyóirat a lelkipásztorok félhivatalos tájékoztatására és kell egy országos újság, amely a világprotestantizmus nagy közösségének szemszögéből a magyar evangéliumi keresztyénség életkérdéseit felveti, életjelenségeit magyarázza s a magyar közvéleményt illetékesen tájékoztatja. Erre legalkalmasabb, sőt ez idő szerint egyetlen eszköz az Élet és Jövő, de csak akkor, ha az egész magyar reformátusság e nagyszerűen szerkesztett, irtózatosan nehéz időkben derekasan megerősödött újság mögé áll. Elmúlt az az idő, amikor egy protestáns sajtóorgánum a szerkesztő- vagy kiadóbizottság ügyességéből és szorgalmából megél. Ma csak azok a református vállalkozások virágzanak, amelyek gyökerüket a magyar kálvinizmus őstalajába: az egyetemes és mégis egyéni felelősségvállalás és áldozatkészség talajába bocsátják alá. Kérem Dunamellék egész egyházi közéletét, vállalja ezt a felelősséget és kovácsoljon magának jó fegyvert, fényes és tiszta fegyvert az Isten dicsőségéért való hadakozásra.

Hadd ajánljam minden felelős tényezőnek legmelegebb támogatásába a Nőszövetség munkáját. A nőszövetségi munka ma már a gyülekezeteken épül fel, egyházmegyei és egyházkerületi tagozatokon keresztül, egységes magyar református mozgalommá. Ereje a gyülekezetekben van. Ott is a Szentírásból és az imaközösségből táplálkozik. Első stációja az egyházmegye, amely összefogja és irányítja, ihleti és segíti a gyülekezeti munkát. Ma már minden egyházkerületben meg van a munka hivatalos összefoglalása. Az országos központ csak egy csúcs-szerv, amely közvetítést és képviselést végez, de nem ez a szerv gondolkozik az egész helyett, nem ez végzi a munkát, nem ennek a szétágazása a különböző helyi munka, hanem éppen megfordítva, a gyülekezeti munkák következménye és összefoglalása az

<sup>3</sup> ömlengés

országos központ. Azt hiszem, mindenki látja ennek a szerkezetnek tiszta református stílusát. A Nőszövetség keretében helyezkedik el a leánymunka, amely módszerében és tagozatában teljesen önálló, igazgatásában és képviselőletében a Nőszövetségi munkának kiegészítő része.

### A gyülekezeti elv

Általában véve itt az ideje annak, hogy a magyar református egyház missziói munkája a felülről lefele ható kezdeményezések és útmutatások után megkezdje az élet valóságos kibontakozását, a gyülekezetben gyökerező, onnan felnövő és összebokrosodó szervezet felépítését. Azt a nagy feladatot, melyet a mai kor legnagyobb feladatának látok, tudniillik, az egyesületi misszió gyülekezeti változtatását és a gyülekezeti misszióknak egy nagy egységes szervezet autarkijába<sup>4</sup> való befoglalását, csak akkor oldhatjuk meg, ha a szabad egyesületek által kezdeményezett és képviselt munkák egyházi betagozódásával párhuzamosan minden missziói munkának meg lesz a maga gyülekezeti meggyökerezése. Ez előtt huszonhat esztendővel székfoglaló beszédemben ezt így fejeztem ki: az evangéliumi egyesületek egyháziasítása, az egyház evangélizálása által. Újlag hangsúlyozom, olyan időknél megyünk elébe, amelyek máról holnapra lehervaszthatják az egyesületi keresztyénséget, de ártalmatlanul vonulnak tova a Szentlélekben megújult élő egyház kősziklára épített bástyái felett. Egy egyesület léte, vagy nem léte egyszerű közigazgatási kérdés. De az egyházi egzisztencia világgkérdés és ezért egyetemes létkérdés.

Ez az oka annak, hogy amikor hírt vettem a Gyülekezeti Evangélizáció Baráti Társaságának és az úgynevezett Szabad Tanácsnak súlyos belső válságáról, későbbre hagyva a tanúságok levonását és a rekrimináció<sup>5</sup> lehetőségeit, siettem kinyilvánítani: mindent megteszek e két vállalkozás két nagy ügyének az eddiginél még hatékonyabb, de mindenesetre biztosítottabb szolgálatára. Ez a két ügy az evangélizáció kérdése, a második szabad eszmecsere formájában útkeresés az egyház megújulásának előmozdítására. Az előbbit be kell illeszteni a magyar református egyház missziói szervezetébe, az ügy által kívánt szabadabb mozgékonyabb biztosításával, a másikat pedig egy rendszeresen ismétlődő szabad konferencia-sorozat olyan publicisztikai munkájának kell tekinteni, amely nyomtatott betű helyett az élő szó dialektikájával él. Legyen az egy evangéliumi Kapu, ahová egyházukat szerető, szabad és komoly férfiak időnként letelepednek, hogy az igazság útját megbeszéljék és ha megtalálták, másoknak is elhírléjék.

Öröndetes híreket veszek a Bethániáról. Nem politizál, evangéliumot hirdet. Komolyan veszi az Isten Igéjét s magát fenntartás nélkül az Ige szolgálatába kívánja adni. De figyelmeztetem a Bethániát arra, hogy egyházfogalma néha hibásnak látszik. Mindenesetre a református egyház tanításaitól bizonyos pontokon eltér s ahol eltér, ott a református egyházfogalom tanításainak igazságát tagadásba veszi és tagjaitól a maga egyházfogalmának elfogadását követeli meg. Helytelen az ő megkülönböztetése a látható és láthatatlan egyház között, helytelen a mértékegysége a szövetségbe való beletartozás felől és helytelen az egyesületi közösségnek a Krisztus egyházával való azonosítása, amelyből az következik, hogy annyiban tartozik valaki Krisztus igaz egyházához, amennyiben a közösség által idetartozónak elismertetik. Azt hiszem, eljött már az ideje annak, hogy ezt a kérdést testvéri megbeszélés tárgyává tegyük.

<sup>4</sup> önkormányzatába

<sup>5</sup> szemrehányás, panasz



### Egyházunk és a kormányzat

Állapítsuk meg és ismerjük el legelőször mindazt, amit e szörnyű összeomlás után eddig a kormányzat megtett és elért. Magyarország többet szenvedett a háborútól, mint szomszédai közül Románia, Ausztria és Bulgária, s Magyarország a romok eltakarításában és az újjáépítés munkájában sokkal tovább jutott, mint szomszédai. A hidak és az utak épülnek, a romok lassanként eltűnnek. Helyreáll a rend és a nyugalom, folyik a termelő munka és életszínvonalunk 1945 tavaszától lassan, de állandóan emelkedik. Templomainkban szabadon szól az Ige. Autonómiánkat bántalom nem érte, az államkormány pénzügyi erejéhez mérten lényeges támogatásban részesíti az egyházat. Például ebben az évben is a kultuskormány és a pénzügyminisztérium megbízottai végigjárták a gyülekezeteket s a kongrua-<sup>6</sup> és a tanítói állásoknál a helyi hozzájárulás revíziója során egyházunk jogos érdekei és magas nemzeti hivatása iránt hálára érdemes megbecsülést és jóindulatot tanúsítottak. Politikai pártok – igaz, hogy inkább a választások előtt – vagy határozottan megnyugtató nyilatkozatot tettek az egyházak nagy nemzeti hivatásáról és ilyen szolgálatuk erkölcsi értékéről, vagy pedig ünnepélyes formában biztosítottak, hogy a legtávolabbról sem szándékoznak az egyház szabadságát korlátozni s munkáit hivatásuk teljesítésében akadályozni. De ugyanakkor meg kell állapítanunk azt is, hogy az egyház és a kormányzat között az 1945-i novemberi választás óta lassú eltávolodás következett be, meg kell állapítanunk, hogy a bizalmatlanság fokozódott, a légkör hidegebb és a hangulat feszültebb. Érdekes volna ennek az okát elemezni. Azonban ez inkább politikai feladat, mint pásztori. Csak annyit mondok, hogy a bizalmi válság kiküszöbölése egyház és államkormány közös feladata és közös érdeke. Annyit azonban meg kell jegyezni, hogy ebben az elhidegedési folyamatban nagy szerepet játszott a fakultatív vallásoktatás szerencsétlenül előrántott kérdése. Ezt is csak azért állapítom meg, hogy hangsúlyozhassam: ez a kérdés lekerült a napirendről, jó volna, ha vele együtt eltűnnék az általa felidézett hangulatromlás is.

Egyébként mindenki tudja és látja, hogy az országvezetés feltűnő sebességgel toódik balfelé. Ez magában véve csak akkor érdekelné az egyházat, ha a szélső baloldali politika ideológiai alapmeggyőződése az emberi szabadságjogokat korlátozná s az egyházat a maga tanításainak hirdetésében és szolgálatában akadályozná. Ha ilyes jelenségeket tapasztalunk, azonnal a kormányzathoz fordulunk.

### Orosz barátság

Amint az idegen hatalmak megszállása Magyarországon ténylegesen megszűnt, beszélni lehet és beszélni kell a magyar nemzetnek a nagy orosz, nemzet iránti tiszteletéről és az orosz szellem nagy alkotásai előtt való meghajlásáról. El kell mondanunk, hogy a nagy orosz írók üzenetének mélyebben át kell hatnia a magyar lelket, mint eddig. Dosztojevszkij, Tolsztoj, Gorkij és hasonló társaik az egész világei, vegyük ki mi is a részünket belőlük. Az orosz muzsika szövődjék bele népünk életébe a bölcsőtől a sírig s adjon példát arra, mikképen válhatik egy nép életében génuszának legfinomabb alkotása: zenéje mindenki közös öröme és nevelőjévé. Mindennek azonban az a feltétele, hogy a magyar nemzet magát az orosz nagyhatalomtól ténylegesen függetlennek érezze s lehessen meggyőződve arról, hogy minden kicsinysége mellett is egyenjogú és öncélú szuverén. Szeretet csak szabad emberekből fakadhat s épen ezért sohasem kényszeríthető, de mindig felébreszthető szeretet által. Ismételten ki kell jelentenünk, hogy az a kép, amelyet a Szovjet birodalomról a háború előtti években nyertünk, hamis volt, mint minden kép, amit a propaganda rajzol. Ma már látjuk, hogy a Szovjet birodalom, mint államalkotás, társadalmi és gazdasági szervezet a világtörténelem egyik legnagyobb politikai műve s méltó arra, hogy

<sup>6</sup> Ielkészi illetmény állami kiegészítése



független lelkek tanulmányozzák, értékeljék, s ott, ahol kell megcsodálják. Ezért szeretném, ha a magyar protestantizmus és az orosz orthodoxia között ifjúságán és professzorain át jó barátság szövődne.

### Telepítések

Másik nagy kérdés a telepítések kérdése. A népcsere ősi keleti gondolat. Egyiptomban, Asszír-Babilóniában, a mongol birodalmakban gyakorolták, önmagában véve a legvéresebb egyéni igazságtalanságok summája. A keresztyén egyház egykép tiltakozik ellene, akár zsidókat telepítenek át gettókba, akár svábokat űznek ki százados otthonukból, akár magyar embereknek kell elhagyniuk azt a földet, amelyen őseik ezer év óta laktak s immár harmadik nemzedékben énekelték rajta a magyar egzisztencia tragikus énekét: Áldjon vagy verjen sorskeze, itt élned, halnod kell. Emlékokiratokkal, küldöttségekkel, a világtanács segítségének igénybevételével tiltakoztunk és tiltakozunk most is a magyarországi svábok kitelepítése ellen, mint annak idején a zsidók üldözése ellen. Rámutattunk, hogy azok az emberek, akiket most száműznek azért, mert magukat német anyanyelvűeknek vallották, valaha kormányzati kényszerítéssel voltak kénytelenek német iskolát kérni, holott ők magyart akartak. Rámutattunk arra, hogy olyanoknak is kezükbe kell venniük a vándorbotot, akik a háború alatt az itt regnáló német hatalom közvetlen, vagy közvetett terrorja ellenére is életük és vagyonuk kockáztatásával a Hűségmozgalomhoz<sup>7</sup> csatlakoztak és vállalták a magyar sorsközösséget.

Mikor első tiltakozásunkat e kérdésben beadtuk, a kormányzat azt a megnyugtató és felemelő választ adta, hogy e kérdésben teljesen úgy gondolkozik, mint mi s ha mégis kénytelen a svábok kitelepítésével foglalkozni, ezt a potsdami egyezmény parancsára teszi. Ez a kitelepítés kényszerűségét megmagyarázza ugyan, de annál roskasztóbbá teszi azt a felelősséget, amelyet a kitelepítés mikéntjéért kell elhordoznunk.

A telepítési ügyek intézése jó kezekben van, csak kevés hatalom adatott melléje. Egyházunk megbízottai jó szolgálatot tesznek az áttelepítés lelki nyomorúságainak megelőzésében és gyógyításában, s ezzel hálás elismerést aratnak az érkezők szívében. Még mindig nem sikerült azonban a homogén csoportokban való telepítés s ha különböző vidékről jövő magyarok kényszerülnek össze, legalább annak a biztosítása, hogy az egyhitűek, ha csak lehet, együvé kerüljenek, mert épen a gyülekezeti életben nyílik meg számukra annak a lehetősége, hogy a szétszórt, összerázott emberegylegből testvéri közösség alakuljon ki. Különösen a reformátusokra nagy jelentőségű ez a követelmény. A katolikus telepes bárhová megy, mindenütt talál magának való egyházi életet, amelybe beleilleszkedjék; de azok a reformátusok, akik katolikus svábok helyére települnek, napi járóföldre sem találnak gyülekezeti közösséget. Kiváltképpen elismerésre méltó az a törekvés, hogy az ilyen csoportoknak imaházat, paróchiát, sőt iskolaépületet is adjanak, de egy kis előzetes számítás a gyülekezeti telepítés megvalósításával, még költségkímélés szempontjából is kedvezőbb eredményre vezetne.

Mindez a telepítési kérdésnek még csak egyik oldala. A másik is nagyon fontos. Mi lesz azzal a magyarsággal, amelyik mégis ottmarad? Mi lesz azokkal a gyülekezetekkel, amelyek a régieknek összetört roncsai? Hadd fejezzem ki azt a reménységemet, hogy a háborús indulatok tisztulásával a népcsere nem lesz olyan gyökeres, mint amilyennek tervezték. Reményem van ahhoz, hogy a kényszeráttelepítés csökkenni fog s több magyar református ember marad meg ősi földjén, mint amennyire számítottak. Ez teszi kötelességemmé, hogy komoly intelmet intézzek a szlovákiai magyar református lelkészekhez. Tudják, hogy kitárt karral fogadjuk, tudják, hogy a kenyérünket megosztjuk velük, de csak akkor, ha

<sup>7</sup> a magyarországi német nemzetiségűek önvédelmi mozgalma a nemzetiszocialista irányultságú Volksbund-dal szemben

kényszerkitelepités áldozatai ők maguk, vagy egész gyülekezetük. Maradni, ameddig csak lehet; csak akkor jönni, amikor az egész gyülekezet jön. Ha a kisebb rész ott maradt, a kisebb rész mellé kell állani, itt elvégre 1500 lelkipásztor, így vagy úgy, elgondozza az áttelepítetteket, de ki gondozza el az ottmaradottakat? Az ottmaradó kis református szórványok gondozása csak magyar református lelkészekre bízható s egyáltalán nem lehetetlen, hogy a Csehszlovák állam ezt a felfogást tiszteletben tartja.

### Foglyaink hazatérése

Mérhetetlen öröm tölt el mindnyájunkat foglyaink hazatérésének megkezdődésekor. Az a legfőbb óhajásunk, hogy ez a folyamat zavartalanul tartson tovább mindaddig, míg az utolsó hadifogoly is hazaérkezik. Sok fiunk jó egészségben, testi és lelki épségben érkezett haza. Sok súlyos betegen és sok nem jön haza már soha. Nekünk az a feladatunk, hogy örvendezzünk a hazatérőkkel s imádkozzunk azokért, akik még távol vannak. Midőn hazatérő fiait a magyar református egyház anyai csókkal köszönti, könnyes büszkeséggel emlékezik meg arról a sok ismeretlen s örökre ismeretlennek maradó hősiességről, amit ezek a fiúk tűrésben, segítségben, bajtársi összetartásban, hitben és bizonyágtételben tanúsítottak. Jól esik hallanunk, hogy közöttük lelkipásztoraink előljártak. Kívánatos, hogy a nyugatra sodródott magyarok sorsa is megoldást nyerjen. Aki csak teheti, jöjjön haza, még akkor is, ha itthon hiba lesz a számadásban. Akik nem jöhetnek haza, szállítsák el Kanadának, vagy Brazíliának olyan vidékeire, ahol magyar telepek vannak. Nekünk az az óhajásunk, hogy minél többen jöjjenek haza s csak azoknak a kivándorlását szeretnék látni, akik kezüket ártatlan vérral beszennyezték.

### Amnesztia

Ez visz át az amnesztia kérdésére. Három éve múlt már, hogy a magyar köztársaság berendezkedett. Nemcsak a vezetők bölcsességét és jóakarátát, de az államvezetés önbizalmát és erejét volna hivatva igazolni a rég készülő amnesztia rendelet mielőbbi megjelenése. A demokrácia elvi tagadása mindannak, ami a rendőrállamra emlékeztet. A magyar köztársaság kormányzatának nem lehet más érdeke, mint ami érdeke a demokráciának, mert igaza van Lincoln Ábrahámnak, senki sem olyan jó és szent, hogy joga legyen az embereket kényszerrel tenni jóvá és boldoggá. És micsoda jóság és micsoda boldogság, amit kényszerrel akarnak elérni!

### A gyülekezeti munkák akadályozása

Innen is, onnan is jelentések érkeznek, hogy a közigazgatási hatóságok a gyülekezetek női-, ifjúsági- és leánymunkáját felfüggesztik mindaddig, míg láttamozott egyesületi alapszabályt nem mutatnak fel. Itt újra meg újra visszatér egy már sokszor tisztázott fogalomzavar. Már a debreceni kormány belügyminisztere kiadta azt a rendeletet (5159-1945. szám alatt), amely adott esetre nyilván kimondja, hogy a történelmi egyházak hitbuzgalmi csoportosulásai nem kötelesek belügyminiszteri jóváhagyással bíró alapszabályt mutatni fel ahhoz, hogy közösségi életüket éljék. Ne nevezzék hát az egyházi hatóságok se egyesületi munkának a nőszövetségi-, az ifjúsági-, a vasárnapi iskolai munkát, mert mindezek az egyház gyülekezeti életének szükségképeni következményei és járulécai. Viszont minden ilyen munkát istentisztelettel, bibliamagyarázattal, imádkozással, zsoltárénekléssel kell gyakorolni, kezdeni és végezni s az egésznek középpontja a gyülekezet istentiszteleti élete legyen s akkor ilyen illetéktelen beavatkozások mind ritkábban fordulnak elő. Az élő gyülekezetnek az asszonyok, ifjak, gyermekek, betegek közötti építő szolgálata vagy a hívek egyes csoportjának ilyen szolgálatra való felhasználása, nem az egyesületi jog által szabályozott társadalmi munka, hanem a vallásszabadság alaptörvényén nyugvó egyházi élet-

nek közösségi tevékenysége. A félreértések elkerülésének megkönnyítésére egyházunk előterjesztéssel fordul a belügyminiszter úrhoz s ugyanakkor megfelelő utasítással látja el az egyházközségek vezetőit is.

### Iskolaügy

Az iskolaügy kérdésénél szükségesnek látom egy elvi megállapítás ismételt hangsúlyozását. A közfel-fogás, sőt a politikai gyakorlat is sokszor úgy állítja szembe az egyházi és állami iskolákat, mintha itt két ellentétes érdekű versengő fél viaskodnék azon, hogy melyik kerüljön a másik fölé. Az állami iskola nem a kormányé, ép úgy, mint ahogy az egyházi iskola nem a papoké. Maga a keresztyén magyar nép igényli azt, hogy neki legyen állami iskolája és legyen egyházi iskolája. Mind a kettőt maga a keresztyén nép tartja el a maga filléreiből az iskolafenntartó hatóságok szolgálatának igénybevételével. Az állami iskolákat az államkormányra, a községi iskolákat a törvényhatósági bizottságokra és községi képviselő-testületekre bízva s tudomásul veszi, hogy az egyházi iskolák az egyházi autonóm hatóságokra bízvák. Az egész magyar népközösség érdeke, hogy ezek az iskolák egyformán jók legyenek, és nevelőmunkájukban bizonyos belső egységet tanúsítsanak. Ez csak akkor érhető el, hogy ha az iskolák külső és belső berendezése, tanítóinak színvonala és maga a munka mindenkinél körülbelül egyforma, ami azt jelenti, hogy mindenik körülbelül egyforma ellátmányt élvezzen a magyar néptől. Helytelenül járna el tehát az a kormány, amely az állami iskolák kedvéért elsorvadásra ítélné az egyházi iskolákat, ha egyszer annak az egyházi iskolának a fenntartását maga a magyar nép kívánja meg. Ha ez iránt kétség merülne fel, meg kell kérdezni magát a népet.

Ezt az alkalmat használom fel arra, hogy a kultuszminisztérium távozó protestáns államtitkárától: *Nagy Miklós* atyánkfiától búcsút vegyek s neki egyházkerületem hálás köszönetét és elismerését nyilvánítsam. Egész egyházkerületem ép úgy, mint magam, egyetértettem az egész magyar protestantizmus-sal abban az óhajásban, hogy továbbra is ő maradjon az az államtitkár, aki a protestáns ügyeket a miniszter helyett legmagasabb fokon intézi. Az iskolaügy minden ágában nagyszerű elméleti és gyakorlati szaktudása, az evangéliumi tanítások ismerete és alkalmazása, hithűsége, magyarsága, jellemének egyenessége, átlátszósága, bátorsága és jóakarata különösen alkalmassá tették őt arra, hogy a kormányzatot a protestáns egyházak előtt s a protestáns egyházak szempontjait a kormányzat előtt képviselje. Mindezt megköszönjük neki s életére Isten áldását kérjük azzal a reménységgel, hogy értékes szolgálataival immár egyházunk keretein belül még gyakrabban találkozunk.

Bizalommal és jó reménységgel köszöntjük utódát *Dr. Kovács Máté* államtitkár urat s várjuk az együttműködés fonálának felvételét.

### Dunamelléki kérdések

#### a) A *theológiai akadémia autonómiája*

A közgyűlés tárgysorozatára felvettük theológiai akadémiaink autonómiájának a fontos kérdését is. Theológiánk fenntartásával kapcsolatban két helytelen út van. Az egyik az volna, ha az egyházkerület most kitenné a sivatagba vagy ráhelyezné gyékénykosárban a Nílus vizére theológiai akadémiajának a sorsát, azt mondván: élj meg a magad emberségéből. A másik hiba az volna, ha a theológia tanárikara, ifjúsága összetenné a kezét s azt mondaná: mi élünk gondtalanul s az egyházkerület, ez a mesebeli nagybácsi, majd kifizeti a számlánkat. A theológiát csak úgy menthetjük át ezen az ínséges időszakon, ha az egyházkerület vezetősége, a theológia tanárikara és ifjúsága, az egyházmegyék és a gyülekezetek személyes összefogással, erejük végső megfeszítésével mindent megtesznek arra, hogy ez a drága intézmény ne csak megmaradjon, hanem felviruljon. Lejárt az ideje a patrónusi rendszernek. Ma már

tőkéből iskolákat fenntartani senki sem tud, csak a közvetlen áldozatkészség forrásaiból. Minél több ember érez felelősséget egy intézmény fenntartásáért, minél inkább tudják, hogy annak fennmaradása a legszentebb közügy, annál jobban biztosítva van az illető intézmény élete s annál bizonyosabb, hogy mindenki erőfeszítésével existenciáját biztosítani tudja, feltéve, ha igazolja nélkülözhetlenségét. Eddig intézményeink, iskoláink, szeretetotthonaink kórházaink kegyes alapítványokból és keservesen összeszedett külső segítségekből éltek. Az átlag református ember úgy kopogtatott ajtajukon, mint aki kérni jött; kért stipendiumot, hozzátartozóinak ellátását, szabad gyógykezelést. Még a gyülekezetek is úgy gondolták, hogy a diakonisszaházak ingyen adhatják ki a diakonisszákat és ne vegyenek érte ellenszolgáltatást. Ebből a régimódi barokkos és patrónusos felfogásból egyszersmindenkorra kibillentettek. Ezek az intézmények akkor állnak, ha mi a szájunktól elvont falatokkal fenntartjuk. Tehát kopogtasson az ajtóikon az a másik sereg, amelyik hoz és ad s ha egyszer tudatosan többet adott, mint ami szükséges, a feleslegből örvendező kézzel juttathat ingyenességet, stipendiumot, közellátást, kezelést azoknak, akik valóban reászorultak. Nekünk hovatovább nem lesz más anyagi forrásunk, mint híveink áldozatkészsége. De a sok fillér nagyobb hatalom, mint a kevés arany. Egyházunk életében az a változás történt, hogy a széles rétegek jövedelme emelkedett, a kiváltságosan jómódú osztály tönkrejutása árán. Most az a kérdés, hogy a sok kicsi emelkedés együttvéve nagyobb és áldozatosabb tőkét képvisel-e, mint megelőzőleg a kiváltságosok kezén levő vagyon? A tapasztalás azt mutatja, hogy igen. A nép mindig többet bírt adni, mint a legbőkezűbb patrónus s aki a kisemberek szíves áldozatkészségét megnyitja, az arat legbővebben.

*b) Kivetések, járulékok*

Ez a meggondolás visz arra, hogy sürgessem az egyházmegyék, az egyházkerületek, az egyetemes egyház fenntartására szánt kivetések és járulékok pontosabb befizetését. Gondoljuk meg kétszer, mire adunk pénzt. De ha egyszer valaminek a közszükségletét felismertük és terhét igazságosan szétosztottuk, akkor kövessünk el mindent, hogy ez az összeg befolyjon, mert különben magunkban teszünk igen nagy kárt. Tudom, mi a háború pusztítása, mert láttam az összeomlott épületeket, a feldúlt községeket; tudom, mit jelent a mezőgazdasági termelés krízise, mert láttam a bevetetlen földterületeket; tudom, mit jelent a rossz termés, mert látom, hogy az idén sok helyt nem termett meg a vetőmag sem, s mégis azt mondom, hogy a járulékok befizetését fokoznunk kell, nem szabad elfáradnunk a buzdításban, a gyöngéd testvéri figyelmeztetésben, az áldozatoság lelkének felébresztésében. Egy falusi református család évenként tíz-tizenöt tojással meg tudja váltani azt a nagy erkölcsi és szellemi előnyt, hogy van egyházmegyéje, teológiája, egyházkerülete és zsinata. Ha mindez nem volna, belőle olyan kár származnék reá, gyermekeire, falujára, gyülekezetére, hogy azt immár nem tizenöt tojással, hanem a fél életével sem tudná megváltani.

*c) Telepes gyülekezeteink meglátogatása*

Visszatérek még egyszer a telepítésre, mint dunamelléki kérdésre. Szeptember hó utolsó napjaiban meglátogattam a solti egyházmegye telepes községeit Hajóst, Katymárt, Garát, Vaskutat, Bácsalmást és Jánoshalmát. Az a benyomásom, hogy itt nagyon jelentős népelettani és egyháztörténeti folyamatok munkálkodnak. Máról-holnapra hét-nyolcszáz, sőt néhol ezer-ezeröttszáz gyülekezetek támadtak olyan közösségekben, ahol eddig református embert hírből ha ismertek. A gyülekezetek összetétele nagyon változatos. Egy részét az ország különböző helyein földhöz nem juttatottak közül szervezte meg az egyik munkás-párt és saját zászlója alatt vezette át a kiürített sváb községbe. Ezekhez csatlakoztak



vagy pedig külön formációt alkottak azok a felsőmagyarországi reformátusok, akiket a szlovák állam telepített ki. Tarkázza ezt a réteget a Jugoszláviából idetódulók csoportja s a megelőző telepítésekből ittmaradt és bujdosóvá vált moldovai telepes székelység. Nagyon nehéz az ilyen különböző származású gyülekezetben a lelki egységet megépíteni. De azt kell mondanom, hogy sikerül. Ahol a magyar nincstelenség, akik életsorsuknál fogva eddig sem állottak egyházi hatások alatt, Csallóközről vagy Délbaranyából áttelepített reformátusokkal egyesülnek és a két utóbbi elem az erősebb, örvendetes átalakulás, megkomolyodás és elmélyülés tapasztalható. Áhítazzák az Igét, örömezt éneklük szoltárainkat, kívánják a felekezeti iskolát, ellenségei a fakultatív vallásoktatásnak, buzgó és méltóságos presbiterek, szóval jó úton vannak, hogy tizenhárompróbás reformátusokká legyenek. Csallóköz vagy Délbaranya ősi református gyülekezeteiből jövő magyarok idegenül érzik magukat a sváb házakban berendezett szegényes imaházakban, mikor nekik olyan szép templomaik voltak; nehezen megy az éneklés, mert tetszett az atyáknak, hogy ahány magyar református egyház van, annyi énekeskönyvből magasztaljuk az Istent; bántja őket az is, hogy lelkipásztoruktól elszakadtak s idegen pásztor őröködik felettük. Mindezek ellenére megvan a gyülekezet összetartó ereje s a gyökérverés és szárbaszökkenés biztató jeleivel találkozunk. Nagy öröömre szolgál az is, hogy ennek a vidéknek lelkipásztorai, nyolcan-tizen baráti társaságba állva rendszeres írástanulmányozással és csendesórákkal közösen tárják fel lelküket s együtt beszélnek meg helyzetüket és munkájuk problémáit. Ez úton három fiatal lelkészt iktattam be a szent szolgálatba.

A telepítés szórványmunkánk feladatait nagyon megnöveli. Majd-minden egyházmegyében szórványokból fiókegyházközségek lettek s odaadóbb gondozást igényelnek. Lelkipásztoraink örömmel vállalják ezt a munkatöbbletet, de a szellemi erőikkel való gazdálkodás azt parancsolja, hogy a szórványokból lehetőleg körlelkésztségeket csináljunk s oda külön egyházi munkásokat küldjünk. Ha lelkipásztort, főképp áttelepített lelkipásztort küldhetünk, az a legjobb eset. De ha nincs lelkipásztor, küldjünk diakónusokat, akik a lelkigondozás és a kötött igehirdetés szolgálatát el tudják végezni. Nagy szükségünk van tehát olyan diaszpóra-könyvre, amely a szétszórtságban élő reformátusok laikus istentiszteleti szolgálatát biztosítaná. Az egyetemes konvent foglalkozik egy ilyen könyv kiadásával; ha sikerül, ez lesz a legkeresettebb református könyv.

### **Élet az egyházmegyékben**

A *budapesti* egyházmegye azt jelenti, hogy a templomok helyreállítása majdnem mindenütt befejeződött. Még olyan súlyos esetekben is, mint a budai és a Kálvin-téri. Új gyülekezet támadott: a 18. budapesti egyházközség, a rákosfalvai. A presbiterek 40%-a új ember, abból a rétegből, amely eddig kevésbé volt képviselve az egyház vezetőségében. Az egyházmegye szociális irodát állított fel, a szegénygondozás és a szeretetmunkák irányítására. Jeleit látja annak, hogy némelyek a katolikus egyházba térnek át, mert a magyar református egyház politikai állásfoglalásával nincsenek megelégedve, illetve kifogásolják azt, hogy nem politizál. Meg kell jegyezni, hogy ezek nagyon gyér jelenségek. Rendkívül érzik a hiányát egy komoly sajtóorgánumnak, mely a hívek seregét illetékesen és igazán tájékoztassa. Remény van arra, hogy az „Élet és Jövő” a budapesti egyházmegye részéről nagyobb támogatásban fog részesülni. Panaszolja, hogy az A) osztályú adókat a pénzügyigazgatóság az együtteskezelés során, vagy nem vetette ki, vagy ha kivetette, nem szedette be. Ez a budapesti egyházközségeknek sok százezer forint kárt okozott ebben a nehéz esztendőben. Ha kellő időben visszautasította volna az együttes kezelés folytatására vonatkozó kérésünket, kiépítettük volna a magunk beszédési rendszerét, így azonban nincs más módunk, mint az államtól kérni és sürgetni az elmaradt hátralékok beszédését és a jövőre a helyzet tisztázását.



Egyébként a templomlátogatás emelkedik, az úrvacsorát vevők száma nem. Nagy teher nehezedik az egyházmegyére a letartóztatási intézetek, kórházak és a főiskolai ifúság lelkigondozásával. Néhol a presbiterok az igehirdetéssel szemben magasabb igényeket támasztanak s ezen nem is csodálkozom, mert Budapest volt a főfészke annak a homiletikai szabadúszásnak, amit hiába neveznek Szentlélektől való ihletettségnek, valójában egyszerű készületlenség.

*Baranya* meleg szavakkal áldoz az elköltözött lelkipásztorok emlékének. Köztük magasra kiemelkedik *Kiss Géza* kákicsi lelkésznek tragikus alakja. Mennyi lélek volt benne, mennyi tudomány, mennyi próféta és költői tehetség s mindez a törékeny test miatt többször volt teher, mint szárny. Emlékét tudós művei megőrzik akkor is, amikor kortársainak és barátainak szíve, amelybe fel volt írva ez a név, rég elporladott. Biztatom Baranyát, hogy bátran menjen előre az egyházközségek társításának tövises útján. A lelki életnek nem fog hátrányára szolgálni, ha egy lelkipásztor 3–4 közelfekvő kis gyülekezetet gondoz, de csak akkor, ha mindeniket minden héten egyszer meglátogatja és minden vasárnap mind a négy gyülekezetben szolgál. Öreg fővel én is prédikáltam egy nap négyszer, miért ne tehetnék azt meg fiatal lelkipásztorok? Esperesének itt fejezzük ki testvéri részvétünket tehetséges, nemeslelkű fiának: Nagy Ákos s. lelkésznek elhunytá felett.

A *kecskeméti* esperes jelentését aránylag kevés jelenteni való jellemzi. Újszást anyásították, Cegléd megszervezte a harmadik lelkészi állást, Kecskemét pedig 5 tanyai missziói lelkészi állást szervezett. Az esperes – egészségi okokból – csak 14 gyülekezetet látogatott meg, de ahol ő nem volt, másokat sem küldött maga helyett. Ez a tizennégy egyházközség nagyon kevés egy olyan nagy egyházmegyében, ahol tavaly is fogyatékos volt a látogatás, a tavalyelőtti pedig semmi sem volt. A solti és kecskeméti egyházmegyék déli részeiből egy új egyházmegye alakítását tervezték. Levették napirendről, mert az érdekelt egyházközségek nem kaptak rajta. Kár volt! Meleg szavakkal búcsúztatja Farkas Kálmán ny. vallástanárt, a kecskeméti prot. egyesület alapítóját és szervezőjét. A kecskeméti egyházmegye nem foglalta még vissza a dunamelléki együttesben azt a régi helyet, amely őt számánál, intézményeinél, a benne folyó munka mennyiségénél és minőségénél fogva megilleti.

A *somogyi* egyházmegye jelentéséből látjuk, hogy Tab anyaegyházzá lett. Megfigyelése szerint a hitélet emelkedik, de az áldozatkészség csökkent. Ha az áldozatkészség csökkenésének nem a hívek anyagi helyzetében való roppant nagy változás az oka, kételkednem kell az emelkedő hitélet őszinteségében vagy az adatok helyességében. Úgy találja, hogy az úrvacsorázók száma fogy, 22-ezerről 17-ezerre apadt, holott 25-ezerek kellene lenni. Fájdalom, ezekben a kérdésekben nem lehet tisztán látni, amíg az adatok bizonytalanok, a mértékegység nem azonos. Sürgeti a balatoni misszió megszervezését s ezt a törekvését egyházkerületünk a legmelegebben támogatja. Azt a gondolatot, hogy a nyugdíjintézet lelkipásztori üdülőt építsen a Balatonon s az ott nyaraló lelkészek gondozzák a balatoni üdülő közönséget, nem tartjuk praktikusnak, sem anyagi, sem lelki szempontból. Végül az a kritika, amit a nyugdíjintézet ügykezeléséhez fűz, tájékozatlanságból eredő tévedéseken alapszik, amiről saját maga meggyőződhetik, ha a hivatalos kiadványokba beletekint. Károsnak tartja református iskoláinknak állami iskolákkal való együttműködését, mert ilyesmi a felekezeti jelleg megszűnésével jár.

*Pest* esperesi jelentése tárgyilagos, szelíd, bizakodó. A kormányzattal szemben elismeri a jót, megteszi a kifogást s kéri a hatalom gyakorlóit, hogy fogadják el az egyházat a nemzet élő lelkiismeretének, amelynek feladata, hogy az Ige világosságánál feddjen és tanácsoljon. Nagy buzgóságot lát az újjáépítésben, de a köztartozásokat nem fizetik.

A *pestkörnyéki* egyházmegye elrendelte, hogy minden gyülekezet templomi igehirdetésben emlékezzék meg a külföldi testvérek szeretetadományairól és közönséges könyörgések tétessenek az ado-

mányozó testvérekért, a háború okozta sebek elmúlásáért és az ökumenikus szellem terjedéséért. Ezek az adományok az élő hitnek a bizonyosságai s ezért textusul a Hegyi Beszéd tanítását jelöli ki a jó fáról, amely jó gyümölcsöt terem. A pestkörnyéki egyházmegye nagyszerű külső fejlődésen ment át. 9 év alatt 13 anyaegyházból 28 anyaegyház lett. Az idén 5 új lelkészt iktatott be és mindenik gyülekezet munkásokból áll. Mindennap igazolva látom azt a régi meggyőződésemet, hogy a szervezett munkásság tagjai kitűnő egyházfenntartó és egyházépítő elemmé válhatnak. Szakszervezeti életformájuk fokozza a közösség felelősségérzetét, a kollektív együttműködés rendjét és tervszerűségét elősegíti s ezek a demokratikus alapvonások az egyházi élet anyagi és szellemi autonómiájával a legteljesebb összhangot mutatják. Az esperes minden egyházközséget meglátogatta és mindenikről néhány színes, konkrét vonással jellemző képet ad. Bízunk a nőszövetségi munka ígéreteiben és támogatására buzdítja lelkésztársait.

A *solti* egyházmegye esperese a kényszer-népvándorlást, az áttelepítést ismerteti úgy, amint az az ő gyülekezeteiben jelentkezik. Erre azért nem térek ki, mert adatait már akkor felhasználtam, amikor a telepítésről általánosságban írtam. Elismeri azt a jóindulatot, amely a kongruarevíziót vezette; fájjalja, hogy Hajóson a telepés község nem tud javadalmi földhöz és felekezeti iskolához jutni. Meleg szavakkal búcsúztatja Baksay László kúriai bírót, az egyházmegye legidősebb tanácsbíróját és tiszteletbeli gondnokát. Fejezzük ki testvéri együttérzésünket az esperes iránt, ki édesanyját gyászolja Vargha Gyulánében.

A *tolnai* egyházmegye új gondnokát már üdvözlöttük. Esperesét már elsirattuk. A jelentés azt mondja, hogy gyülekezeteinkben már csak a vasárnapi és ünnepi templomlátogatás él. Viszont az úrvacsorázók száma csaknem mindenütt emelkedőben, látható eredményeként a régebbi és folytonos ifjúsági munkáknak. Panaszolja, hogy az egyházi adózás nagyon nehezen megy, de érdekes megfigyelése, hogy két-három nemzedéken át ugyanazok a családok a konok hátralékosok, tekintet nélkül arra, hogy milyen anyagi helyzetben vannak. Sokalja a hivatalosan lekötött perselyezések számát. Mórág, illetve a mórági református egyházközség kitelepítés következtében megszűnt. Az egész egyházmegye területén még mindig több a halálozás, mint a születés s ez sötét jóslatot jelent a tolnai református magyarság jövője felől.

A *vértessaljai* egyházmegye esperese köszönti Szüts Gedeon gondnokot, ki már ötödik évtizedét tölti az egyház szolgálatában. Köszöntéséhez mi is örvendező áldáskívánságainkat fűzzük. Az egyházmegye területén a telepések feltöltötték a torbágyi és zsámbéki fiókegyházakat s e két helyen imaházat is avattak. Megerősítették a vértessacsai, etyeki és budakeszi egyházközségeket. Sok nehézséget okoznak Vértessacsán, ahol az új és régi gazdák között áthidalhatatlannak látszó ellentét van. A sukorói lelkészlakot, az egyházkerületnek legkisebb és legszomorúbb papi lakását a háború elpusztította, helyette megépült az új, a hívek közadakozásából, ezt Obernyik Ede miniszteri tanácsos indította el háromezeröttszáz forinttal. 57 egyházközség összesen 287 kat. hold földet kapott és 77-et veszített a földreform során. Az egyházmegye összes gyülekezeteinek birtokában 2200 kat. hold ingatlan van. A nagybirtok hazájában nagy a földbőség, a kiuzsorázott lelkészi földeknek nincs bérlője, a lassan terjedő egyke miatt a földnek nincs munkása. A gyülekezetekben falujárók jelennek meg, akik az egyházi épületeken munkát vállalnak. Iskolát, papi lakást, templomot rendbe tesznek, ingyen dolgoznak, dolguk végeztével derülten továbbmennek, hálára kötelezve a gyülekezetet. Csak Baracsán helyeztek el emléktáblát az iskolafalon, megörökítendő szolgálatukat. Fogyóban van az akadémuskodó presbiter s egyre több a száma azoknak, akik hűséggel szolgálnak s kiváltságnak tartják, hogy szolgálhatnak. Értzi annak a nagy küzdelemnek a hevét, amelyet az élet vív a halállal, a hit a hitetlenséggel s amelynek eldőlésétől függ egyházi és emberi egzisztenciánk. Jelentése végén kérte lemondása elfogadását, de az egyházmegye bi-

zalmának, szeretetének ostromló ereje szándékától mindnyájunk legnagyobb örömére eltérítette. Hadd erősítsem meg az egyházmegye állásfoglalását a magam és egész Dunamellék szavának latbavetésével.

### Szolgálataim

1946. november 28. segélyelosztó bizottság ülése; délután Szathmáryné curatórium ülése; 29-én segédlelkész konferencián előadást tartottam, 30-án látogatás Pestvármegye főispánjánál és a budapesti tankerület főigazgatójánál.

December 1-en istentisztelet a Kálvin-téren; 2-án Akadémiai ülés; 5-én segélyelosztó bizottság ülése; 6-án Filadelfia igazgatótanács ülése; 8-án Pasaréten prédikáltam, délután a budahegyvidéki egyháznál előadást tartottam; 11-én megbeszélés a Köztársasági Elnök úrnál a püspökökkel; 12-én konventi elnökségi tanács, közös prot. bizottság, Szeretetszövetség intézőbizottsága; 13-án Marc Boegner úr látogatása, megbeszélésekkel, 14-én Boegner úrral látogatás Köztársasági Elnök úrnál, miniszterelnöknél és a külügyminiszternél, délután ugyancsak vele Ökumené gyűlés; 18-án Theol. tanári kar látogatását fogadtam; 19-én segélyelosztó bizottság, délután igehirdetés; 20-án Kálvin-téri szeretetvendégségen bibliamagyarázatot tartottam; 21-én tárgyalás a kultuszminisztériumban; 22-én istentisztelet a Kálvin-téren; 25-én rádiós istentisztelet Kálvin-téren; 26-án svájci est a Filadelfiában; 28-án megbeszélés a miniszterelnöknél; Hegedüs Sándor halálának 40 éves fordulóján a Kerepesi temetőben; 29-én istentisztelet a Filadelfiában; 30-án Orjó<sup>8</sup> gyűlés; 31-én istentisztelet a Kálvin-téren;

1947. január 1-én rádiósistentisztelet a Kálvin-téren; 2-án a Köztársasági Elnök úrnál, majd az egyházkerület és egyházmegye üdvözlését fogadtam; 3-án Nőszövetség leány vezetőinek konferenciáján vettem részt; 10-én Lórántffy-diakonisszáknak előadást tartottam: Racionalizmus az igehirdetésben; 13-án lelkészi konferencia előadóival megbeszélés; 15-én lelkészi konferencia; 16-án elnökség, tanács a konventen; parochiális könyvtár bizottság, tankönyvbizottság; 17-én püspökök értekezlete; 18-án segélyelosztó bizottság; 19-én rádiós vallásos félóra; 22-én újpesti lelkészkonferencián úrvacsoraosztás; 23-án Kisfaludy Társaság tagválasztó ülése; 25-én az istenhegyi otthonban a Nőszövetségnek tartottam előadást az Esztétika alapkérdései címen; 26-án rádiósistentisztelet a Kálvin-téren; 27-én református és evangélikus egyház vezetőivel megbeszélés; 28-án Akadémiai összes ülés; 30-án a Solti egyházmegye lelkészi konferenciáján előadást tartottam Viszonyom népemhez címmel;

Február 1-én Nőszövetségi konferencián előadást tartottam a Művészetbölcselet alapkérdései címmel; 3-án Akadémiai ülés, 7-én újjáépítési bizottság ülése a Kálvin-téren; 9-én prédikáltam a Kálvin-téren; 10-én a Nemzeti Bankban előadást tartottam Körösi Csoma Sándorról; 12-én ezüstmenyegzőn szolgáltam, este az Operaház díszelőadása, 13-án a polgármesternél fogadás; 16-án rádiós vallásos félóra a Studióban: Megtartó reménységgel címmel, délután a Nőszövetségnél előadás: Művészet, erkölcs evangélium címmel; 21-én segélyelosztóbizottság, 25-én Akadémiai ülés; 26-án Petőfi Társasági ülés;

Március 2-án egyetemi istentisztelet a Kálvin-téren: Vettetek-e Szentlelket; 3-án Magyar Szemle Társaság ülése, délután Akadémia ülése, 5-én elnökségi tanács a konventen; 6-án Ökumenikus bizottság ülése, püspökök megbeszélése; 8-án Csűrös Istvánt temettem; 9-én rádióistentisztelet a Kálvin-téren; 11-én Bibliatársulat ügyében megbeszélés; 19-én lelkészi nyugdíjintézet házának megtekintése; vallásoktatás ügyében református és evangélikus vezetők megbeszélése; 23-án a mátraházai üdülő megtekintése; 24-én esperesi értekezlet; 25-én esperesi értekezlet folytatása; Béguin Olivér látoga-

<sup>8</sup> Országos Református Jóléti és Gazdasági Társulat

tásának fogadása, 26-án egyházkerületi segélyelosztó bizottság, egyházkerületi tanács ülése; elnökségi értekezlet a bicskei tanítóválasztás ügyében; 28-án segélyelosztó bizottság ülése; 31-én a Köztársasági Elnöknél püspökökkel megbeszélés;

*Április 1-én* a bibliabizottság ülése; délután a dunaalmási árvaház megtekintése; 3-án csendesnap a Kálvin-téren, előadás a meg nem hallgatott imádság; tárgyalás Béguin úrral, este úrvacsoraosztás a Kálvin-téren; 4-én rádiósistentisztelet a Kálvin-térről; 6-án rádiósistentisztelet a Kálvin-térről; 7-én a Lorántffy Zsuzsanna diakonisszaház szeretetvendégségén előadás; 9-én ökumenikus csendes nap; 10-én istentisztelet a gyűjtőfogházban egymás után háromszor; Baldácsy bizottság ülése; 12-én templomi szolgálat; 13-án vallásos félóra a Studióban; 14-én akadémiai ülés; 15-én konventi bizottsági ülések, Köztársasági Elnök úrnál megbeszélés; 16-án konventi ülés folytatása; 17-én konventi bírósági ülés; 18-án Pásztor János temetése; 19–23 a kecskeméti és nagykőrösi intézmények meglátogatása; Kecskeméten prédikáció, Apró prédikátorok címen, előadások, elnöklés, Kőrösön előadás, A református iskoláztatás helyzete és kilátásai címmel, elnöklés; 29-én templomi szolgálat;

*Május 5-én* zsinati bizottsági ülés; 6-án zsinati előkészítő ülés, bemutatom az elnökség nevében készített reformációs programot; 7-én 8-án zsinati ülések; 9-én missziói bizottság ülése, 11-én református képzőművészek kiállításán záróbeszédet mondtam a S.D.G.-ben; 12-én Harsányi Zsolt emléktáblájának felavatásán a Farkasréti temetőben szolgáltam; 13-án értekezlet a Magyar Svájci Egyesület újjászervezése tárgyában; 21-én a kultuszminiszter látogatását fogadtam; 25-én istentisztelet a Kálvin-téren; 26-án konfirmáció; 27-én segélyelosztó bizottság; 30-án belügyi államtitkárnál megbeszélés;

*Június 1-én* Református Nagygyűlésen előadás az Ökumenéről; 3-án Akadémiai ülés; 4-én közös prot. bizottság elnökségi ülése; Lórántffy diakonissza ház igazgatótanács ülése; 5-én protestáns kultúrnapok megnyitása; 6-án ösztöndíj tanács ülése; 11-én a Magyar Svájci Társaság ülése; 11-én bibliafordítás ügyében előértekezlet; 17-én közös bibliabizottság ülése; 20-án püspöki lakás átalakítása tárgyában értekezlet; 22-én templomi szolgálat; 26-án teológusok és áttelepítettek cipőellátása ügyében értekezlet és kiszállás; 29-én istentisztelet a Kálvin-téren;

*Július 1-én* püspöki konferencia; 2-án ugyanaz; 31-én elnökségi tanács ülése.

*Augusztus 10-én* rádiósistentisztelet a Kálvin-térről; 17-én Pócsmegyeren prédikáltam; 20-án Hewlett Johnson canterburi dékán és kíséretének látogatását fogadtam; 21-én, 22-én fogadások Hewlett Johnson tiszteletére; 24-én rádiósistentisztelet a Kálvin-téren; 31-én fogadás Johnson úr tiszteletére.

*Szeptember 1-én* püspöki konferencia; 2-án ugyanaz, 3-án ugyanaz; 4-én templomi szolgálat; 5-én ökumenikus bizottság ülése; 7-én istentisztelet és keresztlés a Pasaréten; délután indulás a balatonszemesi férfikonferenciára; 8-án balatonszemesi konferencián előadás, délután vissza; 11–13-ig Balatonszemesen lelkészi konferencia az evangélizáció tárgyában; 14-én a Theol. akadémia évnyitó ünnepélye; 15–18-ig Karcagon a missziói előadók konferenciáján vettem részt; 17-én evangélizációs istentiszteletet tartottam és utána úrvacsorát osztottam; 19-én egyházkerületi tanácsülés, bírósági ülés; 20-án lelkészi szolgálat; 21-én istentisztelet a Kálvin-téren; 22-én Smith prágai skót lelkész látogatása; 27, 28, 29-én bácskai telepesek községek meglátogatása: Hajós, Jánoshalma, Bácsalmás, Katymár, Gara, Vaskút; 30-án Nőszövetség ügyében megbeszélés.

*Október 5-én* rádiósistentisztelet a Kálvin-téren; 7-én lelkészképesítő vizsga; 9-én Haig úrral a Brit- és Külföldi Bibliatársulat igazgatójával megbeszélés; 10-én segélyelosztó bizottság ülése; Pestvármegye főispánjának meglátogatása; 11-én vallástanárképző vizsga; 12-én istentisztelet a Kálvin-téren; 13-án Hoekendijk holland lelkésszel megbeszélés a külmisszió ügyében; 14-én Köztársasági elnök úrnál, délután akadémia ülése; 15-én temetési szolgálat; 16-án püspöki konferencia; 17-én elnökségi tanács,



kecskeméti jogakadémia kormány biz. ülése; 19-én Soli Deo Gloria tisztavatás a Kálvin-téren; 23-án Debreczeni Sándor temetése; 26-án Gyálligeten templomszentelés; 28-án Orjó végrehajtó bizottság ülése; 30-án segélyelosztó bizottság; 31-én imaház avatás Kispest-Rózsák-terén;

*November 2-án* Veszprémben istentisztelet, délután nőszövetségi ünnepélyen szolgálat; látogatások; 3-án ORLE9 választmány; 4-én ORLE közgyűlés, Orjó közgyűlés; 5-én Filadelfia igazgatótanács ülése; 6-án Vladár Gábor bányakerületi felügyelő beiktatásán; 7-én Raffay Sándor ev. püspök temetésén vettem részt; 10-én akadémiai ülés; 11-én konventi elnökségi tanács; 12-én konventi bírósági és énekeskönyvgyűlés; 13-án kultuszminiszter látogatását viszonoztam; 18–21 kerületi közgyűlés és bírósági ülések.

Fogadtam 531 látogatást.

### Tájékoztató

A magyar református egyház olyan pontra érkezett, ahol tájékozódnia kell. Jobbra menjen, vagy balra kérdezi tőle a politikai élet. Kelet vagy Nyugat felé tájékozódjék, tudakolja a világpolitika. A keresztyén anyaszentegyház kétezer esztendő története bizonyítja, hogy akkor volt hű önmagához, amikor nem keveredett a *most és itt* követelő politikai igénnyel. Isten anyaszentegyháza transcendens, nem e világból való, egyedül az Igét éli és az Igében él. De Isten anyaszentegyháza immanens, azaz ebben a világban megvalósuló, ezt a világot vigasztaló, javító és gyógyító. A kétezer esztendő történetét azt tanítja, annál hatékonyabban tudta immanens feladatait teljesíteni, minél tisztábban megőrizte transcendens lényegét. Mikor az Igére figyelmeztetett, mikor követte azt a parancsot, hogy ne szabjátok magatokat a világhoz, sőt változzatok el a ti elméteknek megújulása által, mindig akkor tette ennek a világnak is a legnagyobb szolgálatot. Az egyháznak ez a magára eszmélése és önön lényegéhez való visszatérése hozza magával azt, hogy sokkal erősebben kell *szociálisnak* lenni, mint ahogy eddig volt. Nem nézheti olyan türelemmel, mint amilyennel eddig nézte a kizsákmányolást, a javak egyenlőtlen elosztását, a dologtalanok uralmát a dolgozók felett, az áthidalhatatlan ellentétet a tőke és a munka, a munkaadó és a munkavállaló között. Az egyház sem nem kapitalista, sem nem kommunista. Az evangéliumi társas erkölcsök megvalósítható kapitalista, vagy kommunista termelési mód mellett is. Az egyháznak az a feladata, hogy az evangélium örök tanításait hirdesse, a szolgálat, a szeretet, az áldozat parancsát. Az a feladata, hogy az erőt felelőssé tegye a gyengéért, s a gyengében bizalmat ébresszen az erős iránt. Az a feladata, hogy az anyagi javak túlbecsülésével szemben a lélek főjavát hirdesse, de a lélek parancsából bátran levonja és megvalósítani törekedjék a testvéri gondoskodás nagy anyagi parancsolatát. Az a feladata, hogy óvjon a hatalom kísértéseitől és tiltsa a telhetetlenséget. Követelje a szolgálat misszióját és tartasson böjtöt. Az a feladata, hogy a gazdasági és politikai kérdéseket az Úr Jézus Krisztus királysága alá rendelje s hirdesse az egyetlen impériumot, a megfeszített és feltámadott Jézus királyságát. Mindaddig, amíg ezekkel a követelésekkel össze nem ütközik, a református egyház bármely munkása, és bármely tagja, tartozhatik akármely politikai párthoz, magáévá tehet bármely társadalmi reformot, dönthet bármely termelési mód mellett. De ha az Ige világosságánál Krisztus szellemével a gazdasági, társadalmi és politikai rend nem egyezik, a hívó embernek és az egyház szolgájának félre kell állania egy olyan seregből, amely a Krisztus ellenére jár.

Kelet és Nyugat nagy kérdésében történelmi rendeltetésünk most és itt megmondja nekünk, mit kell cselekednünk. Mi összes szellemi és lelki kapcsolatainkkal Nyugathoz tartozunk, de helyzetünkél

<sup>9</sup> Országos Református Lelkészegyesület



fogva keleti misszióra vagyunk elkötelezve. Keleti missziókat csak akkor teljesíthetjük, ha zavartalan és teljes Nyugattal való kapcsolatunk s Nyugattal való kapcsolatunk csak akkor teljes és egészséges, ha híven és önfeláldozóan végezzük keleti missziókat. A Dunát egyik királyunk, IV. Béla, az ellenmondások vizének, „aqua contradictionis”-nak nevezte. A partjain megtelepedett népek örök harcának jóságéje ez. Ezek a belső ellenmondások a magyarság existenciájában tüzesednek át és onnan csattannak ki. Ez arra mutat, hogy a megoldások is innen várhatók, vagy leginkább innen munkálhatók. Nyugat és Kelet ellenmondása, a délkelet európai államok Örök tusája, így oldódnék fel egy olyan együttműködés gondolatában, amely nem impériumot keres, hanem szolgálatot s nem propagandát, hanem missziót. Minél evangéliumibbá válik a magyar államvezetés, annál inkább megvalósul ez a vakmerő remény s benne megvalósul a magyar fennmaradás.

Tájékozódunk kell most és itt. Egyik út jobbra, a másik balra vezet. Egyik Nyugat, a másik Kelet felé tart. A mi irányunk: Befelé és felfelé!